

Programma Afscheidssymposium Piet Verdonschot

Wageningen – vrijdag 9 september 2022

0. Opening - [Arjan Budding](#) (WUR)
1. [Daniel Hering](#) (Universität Duisburg-Essen)
2. [Ralf Verdonschot](#) (WUR)
3. [Michiel Kraak](#) (Instituut voor Biodiversiteit en Ecosysteem Dynamica, Universiteit van Amsterdam)
4. [Bas van der Wal](#) (STOWA)
5. [Nikolai Friberg](#) (Norwegian Institute for Water Research)
6. [Piet Verdonschot](#) (WUR, Universiteit van Amsterdam):
7. [Bram de Vos](#) (Algemeen directeur Environmental Sciences Group, WUR)
8. [Afscheidsrede](#) - Piet Verdonschot (WUR)

Piet Verdonschot

piet.verdonschot@wur.nl

1

Toekomstperspectief voor succesvol ecologisch waterbeheer

Kijk door de ogen van een insect en laat het landschap werken

Piet Verdonschot

piet.verdonschot@wur.nl

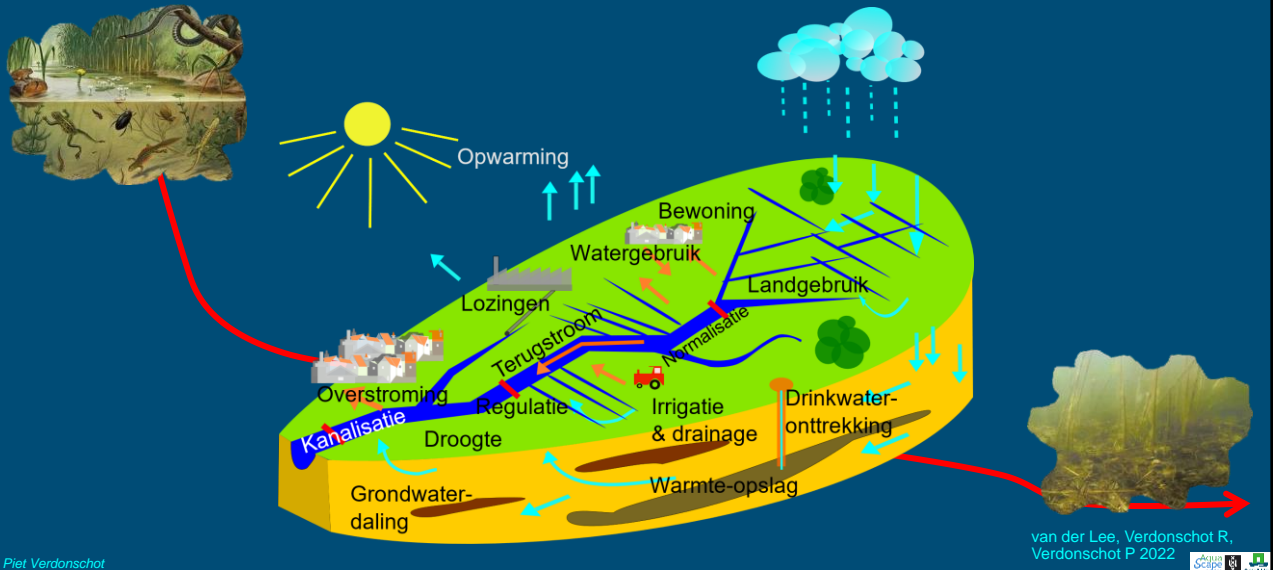

2

Oppervlaktewateren als afvoerputje

Menselijke activiteiten => multiple stress

3

GEZOND oppervlaktewater in 2027!

(EU 2000)

Nederland is van het water vervreemd!

Problemen bij de bron aanpakken

Piet Verdonschot

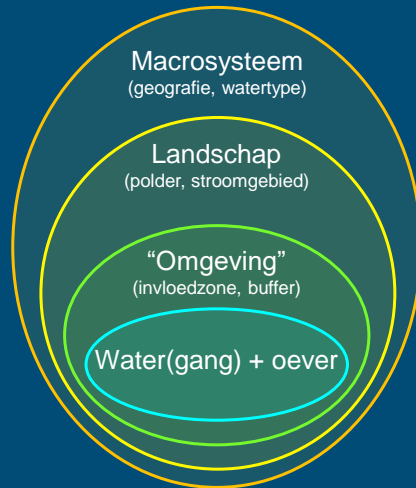

4

Ecosystemen: schaal en functioneren

Wat we al lang wisten maar niet implementeerden

Schaal en werking van in ruimte en tijd

- Systemvoorwaarden
- Hydrologie
- Morfologie
- Chemie
- Biologie

Verdonschot P et al. 1995, Verdonschot P 2021

En het menselijk handelen is hiervan onderdeel!

Piet Verdonschot

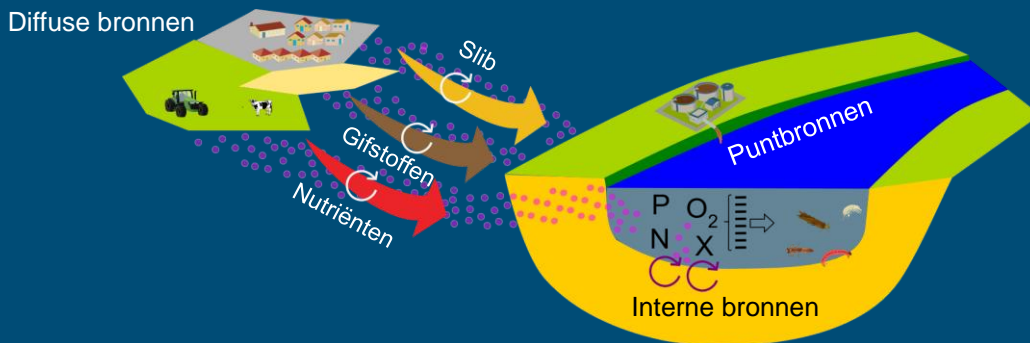
5

GEZOND oppervlaktewater in 2027!

(EU 2000)

Bronnen benadering

Finesse van veel processen nog onbekend, niet mechanistisch aanpakken maar empirisch insteken

Piet Verdonschot

Whatley et al. 2014, Wallace et al. 2015, dos Reis Oliveira & Verdonschot (subm.)

6

Huidige toestand: Multiple stressoren in beeld

Bronnen van stress in een stroomgebied

Diffuse bronnen (landgebruik)

landgebruik
opp. stroomgebied/polder
opp. bufferzone
bodemtype

Puntbronnen

RWZI
overstort
industrie
waterinlaat
overige (weg, ibs, sportveld, kas, ...)

infiltratie/kwel
af- en uitspoeling (drainage)
saliniteit
nutriënten
slib
toxiciteit

Interne bronnen

droogval
piekafvoer
kwelindicatie
beschaduwning
lengteprofiel
dwarsprofiel
oevervorm
beschoeiing
substraatheterogeniteit
mate van isolatie
baggeren
schoning
scheepvaart
soortmanipulatie
ganzen

Landgebruik stress

Stress puntbronnen

Stress in het waterlichaam

Cumulatieve stress

Hoe kunnen we deze kennis toepassen in de praktijk?

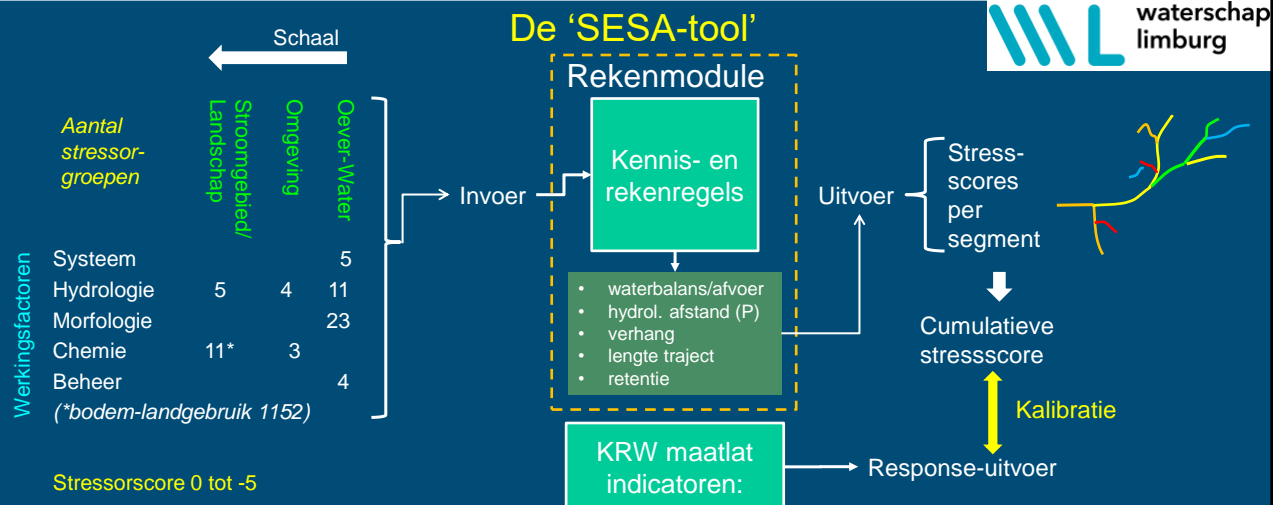
Piet Verdonshot

Verdonshot P et al. 2021,
de Vries et al. 2022

7

Systeemgerichte Ecologische StressAnalyse (SESA)

De tool brengt de oorzaken van problemen in beeld, maar de biologie kan ons nog veel meer vertellen!

Piet Verdonshot

Verdonshot P et al. 2021,
de Vries et al. 2022

8

Leer van het verleden en richt je op de toekomst

Piet Verdonschot

9

Nabije toekomst afhankelijk van regionale soortenpool

Biogeografisch en watertypologisch bepaald

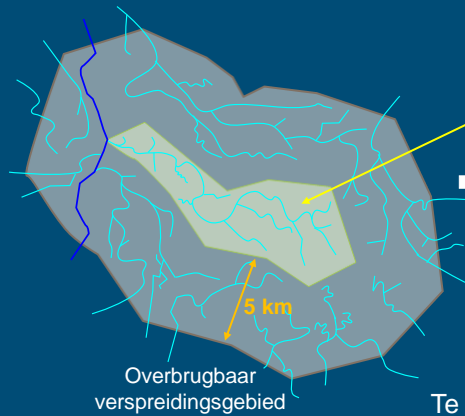

Referentielijst

Actuele soortenpool

Verspreidingsafstand
vanuit naburige wateren

Te herstellen
stroomgebied

Berekenen ecologische
preferenties van
streefbeeld soorten

Te bereiken stressvermindering

Verdonschot P et al. 2021

Geeft inzicht in benodigde stressvermindering => maatregelen

Piet Verdonschot

10

Biologische diagnose huidige toestand

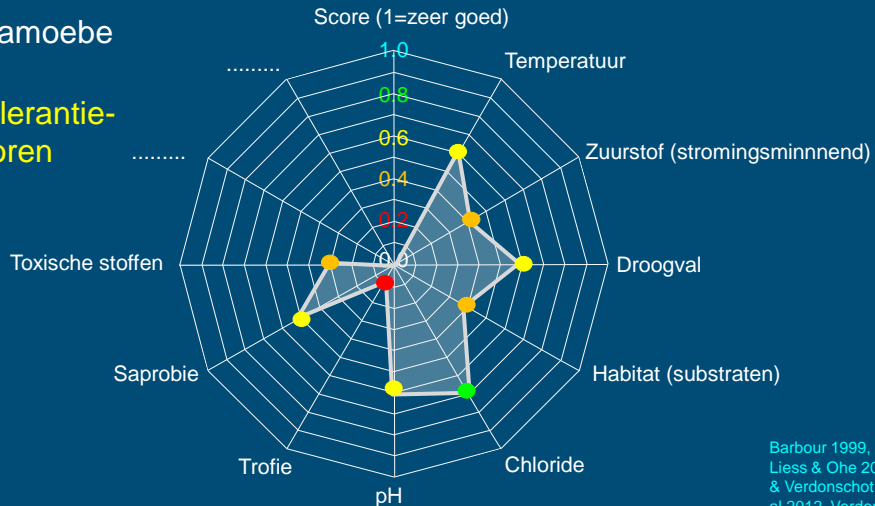

Berekenen ecologische preferenties => specifieke knelpunten

Diagnostische amoëbe

Milieu- of tolerantie-indicatoren

- zeer goed
- goed
- matig
- ontoereikend
- slecht

Barbour 1999, Karr & Chu 1999, Liess & Ohe 2005, Verdonschot R & Verdonschot P 2010, Verberk et al 2012, Verdonschot P et al. 2015

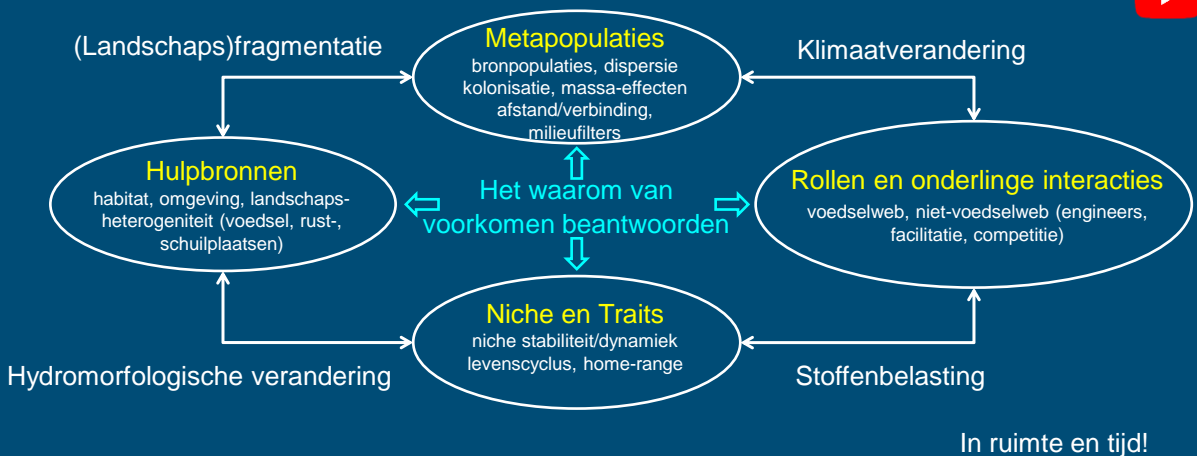
Piet Verdonschot

11

Huidig herstel => weinig ecologische verbetering!

De focus op abiotiek blijkt onvoldoende: wat ontbreekt?

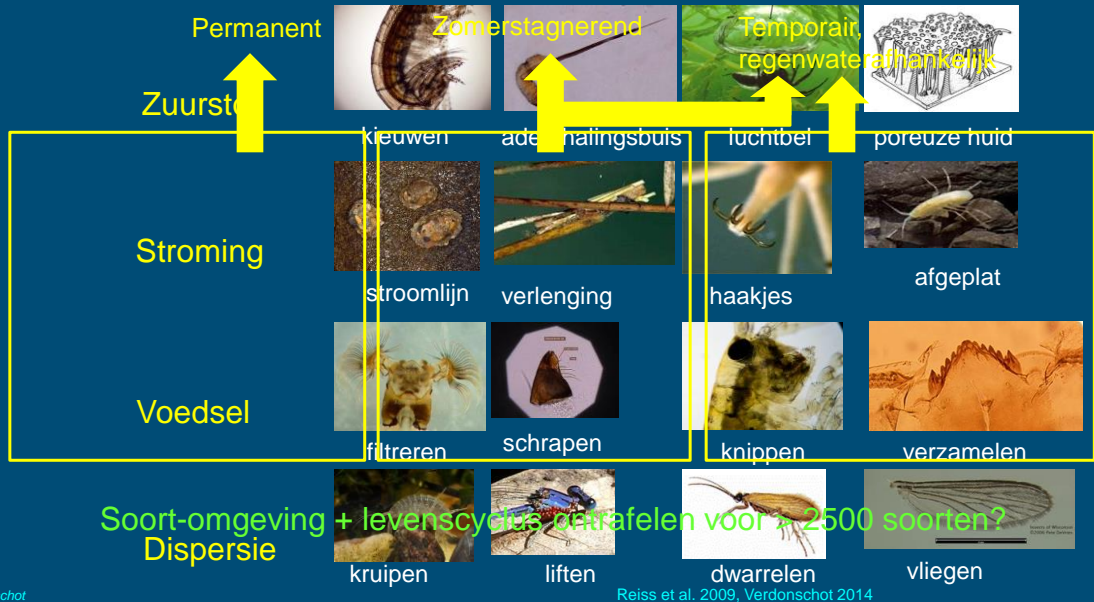
Is ontbrekende biologie niet bepalend voor achterblijvende waterkwaliteit na herstel?

Piet Verdonschot

12

>125 Functionele eigenschappen

13

Soort is een eenheid door de evolutie gevormd

Levensvoorwaarden of kwetsbaarheden van *Agapetus*

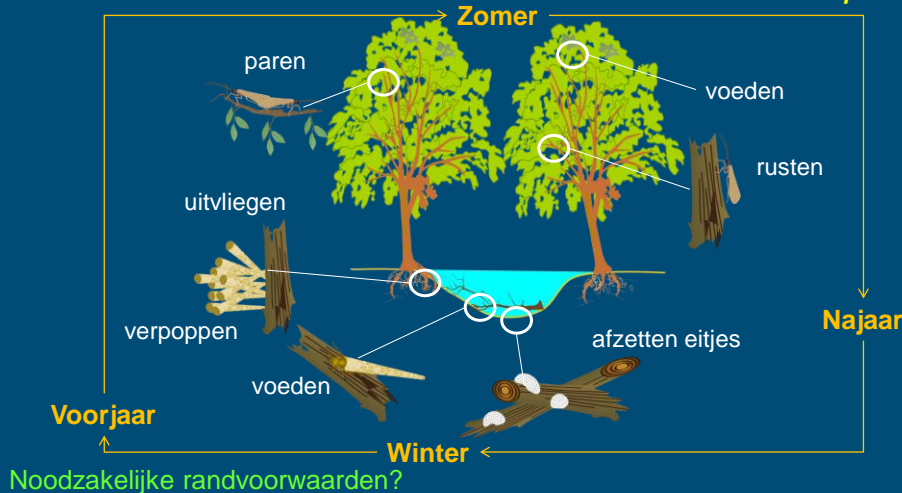
Peil, zand => instabiele afvoer (stroomgebied)
 Slib, zuurstof => diffuse en puntlozing (stroomgebied, omgeving)
 Verspreiding => landschap (stroomgebied e.o.)

Majecki et al. 1997, Nijboer 2004, van der Lee et al. 2020

14

Soort is een eenheid door de evolutie gevormd

Levensvoorwaarden of kwetsbaarheden van *Lepidostoma*?

Verdonschot P et al. 2019,
Hoffmann 2000,
Verdonschot R & van der Lee 2021

Beekbegeleidend bos en dood hout => omgeving en habitat
Verspreiding => landschap (stroomgebied e.o.)

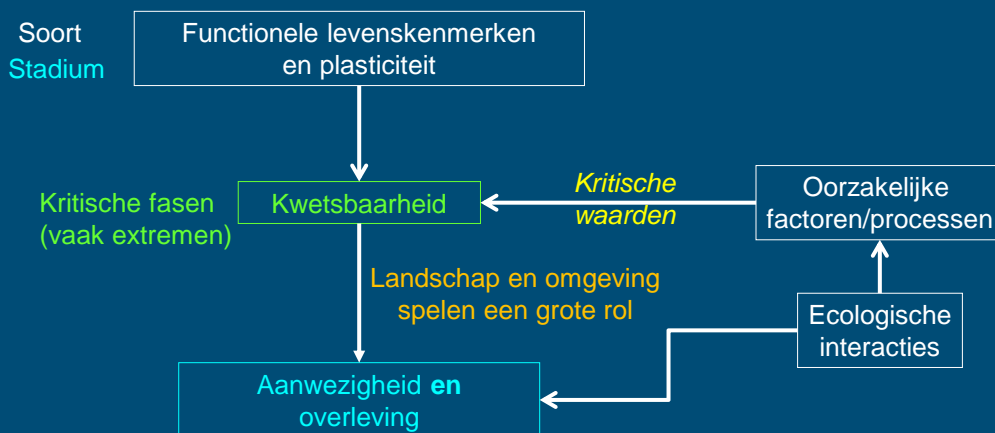
Piet Verdonschot

15

Van functionele kenmerken naar kwetsbaarheid

Naast kritische waarden, kritische fasen in ruimte en tijd

Toekomst: Het waarom en hoe in landschap, omgeving en habitat door de tijd!

Piet Verdonschot

16

Gezond ecosysteem, maat voor gezond oppervlaktewater

Piet Verdonschot

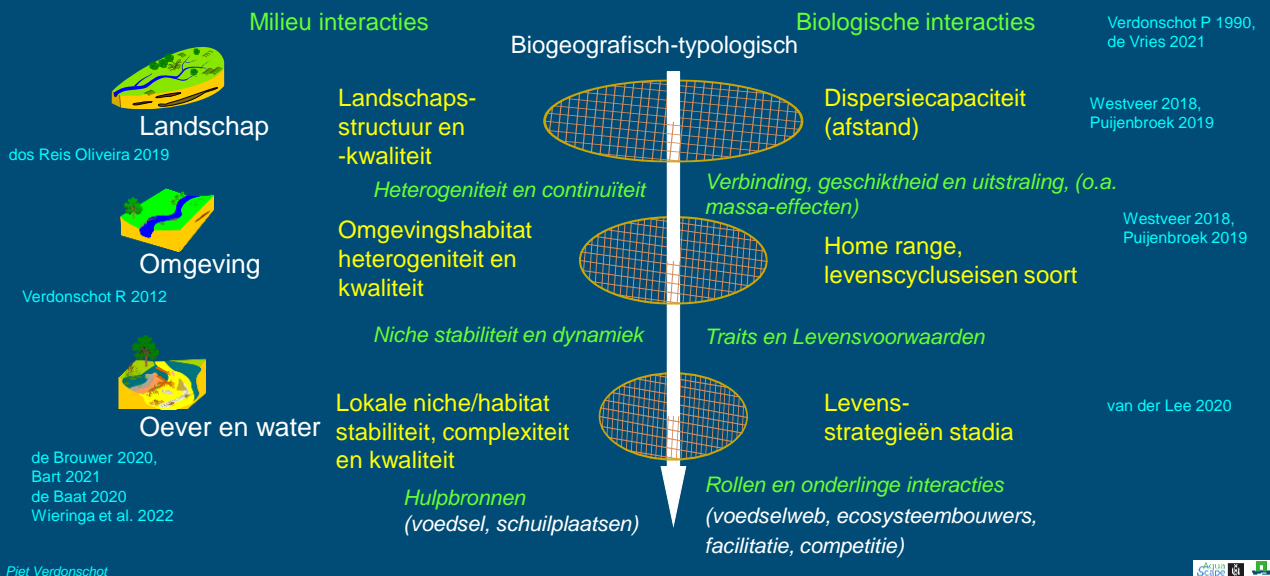

17

Wat zijn we nog meer te weten gekomen?

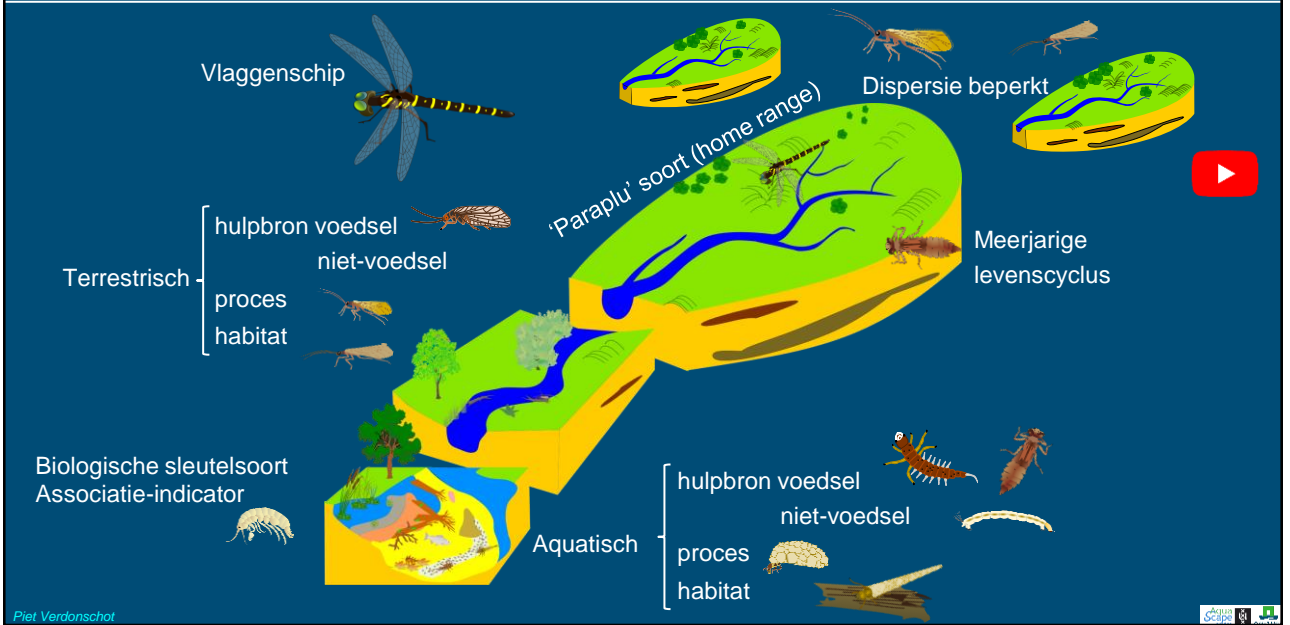

Het waarom van voorkomen beantwoorden => Filters

18

Voorbeelduitwerking (gidssoorten beekbovenloop)

19

De weg naar de toekomst?

Haalbaar streefbeeld beekbovenloop systeem

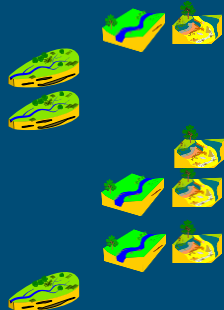
Stel altijd eerst je doel nauwkeurig vast!
(Eisen van gidssoorten bepalen het doel)

Gidssoorten

- biologische sleutelsoorten
(1 predator, 2 commensaal, 3 dominant)
- 'paraplu' soort (home range)
- dispersie beperkt
- hulpbron specialist
- proces specialist
- habitat specialist
(1 habitat, 2 biotoop)
- meerjarig
- vlaggenschip

Schaal

Landschap Omgeving Habitat

	<i>Cordulegaster b</i>	<i>Lepidostoma b</i>	<i>Agapetus f</i>	<i>Epoicocladius f</i>	<i>Sialis f</i>
biologische sleutelsoorten	✓ ¹			✓ ²	✓ ³
'paraplu' soort (home range)	✓				
dispersie beperkt		✓	✓		
hulpbron specialist		✓	✓		
proces specialist			✓		
habitat specialist	✓ ¹	✓ ²	✓ ¹		✓ ¹
meerjarig	✓				✓
vlaggenschip	✓				

Carignan & Villard 2001; Hoffmann 2000,
Groenendijk 2002, Nijboer 2004,
Woodward et al. 2005

Piet Verdonschot

20

De weg naar de toekomst?

Integrale biologische benadering

Gidssoorten met kritische fasen (timing) / voorwaarden voor...

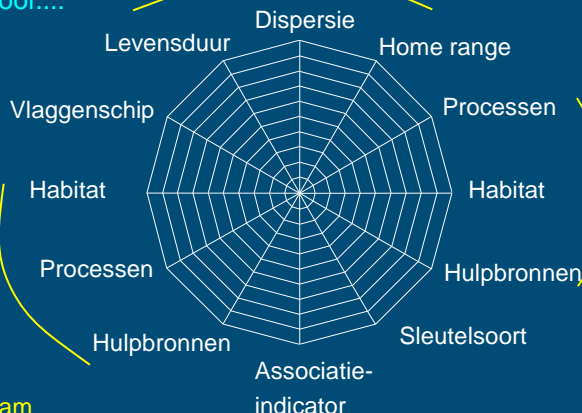

Landschap

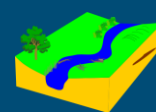

in aquatische fase

Waterlichaam

in terrestrische fase

Omgeving

Piet Verdonschot

21

Graadmeter voor gezond oppervlaktewater

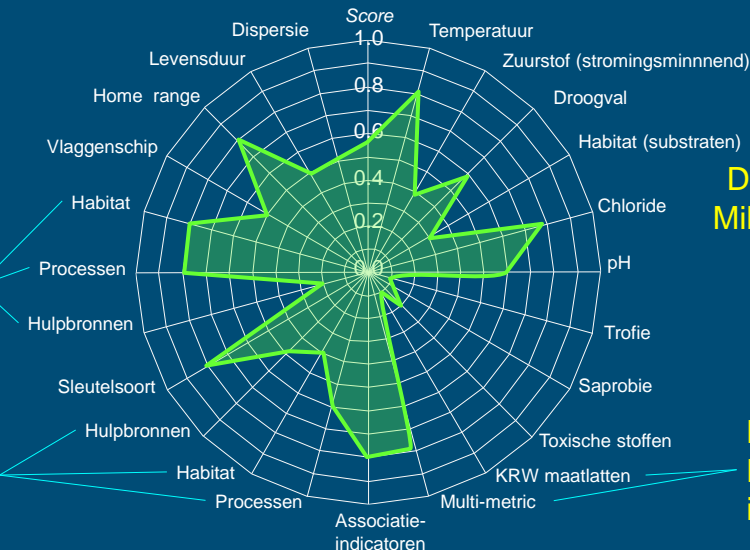
Maten voor een complete abiotische en biotische integrale benadering

Biologische systeem indicatoren (gidssoorten)

Aquatische fase

Terrestrische fase

Diagnosticeren: Milieu-indicatoren

Beoordelen: Kwaliteits-indicatoren

Piet Verdonschot

22

Doen en doorleren!

De weg naar de toekomst?

Handelingsperspectief als onderdeel SESA

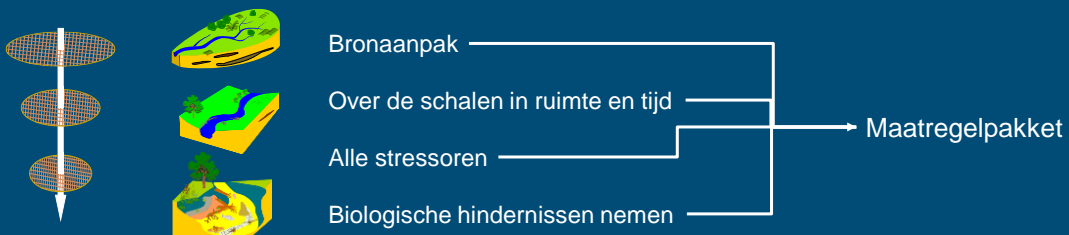

KennisImpuls Waterkwaliteit

Lokale en enkelvoudige maatregelen = geen ecologische verbetering (kleinschalig, < stressoren)

Oplossing

Meervoudige maatregelpakketten over regionale schaal = multiple positieve effecten

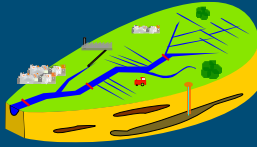
Probleem systeempassend oplossen bij de bron

Typen maatregelpakketten

Verminderen de stress en verbeteren ecologische kwaliteit

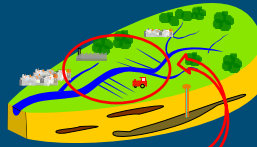

Stroomgebied/Polder

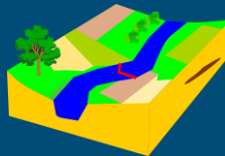
Grootschalige oorzakelijke processen
Brongerichte maatregelen

Voorbeelden

Wetgeving, regulering,
opheffen watergangen

Beekdal/Deelpolder

Intermediaire processen
Effectgerichte maatregelen

Buffer zones
als bouwstenen

Beek/Sloot (traject-habitat)

Locale processen
Habitatgerichte maatregelen

Inbrengen dood hout en
zandsuppletie, brede
land-water overgangen

Piet Verdonschot

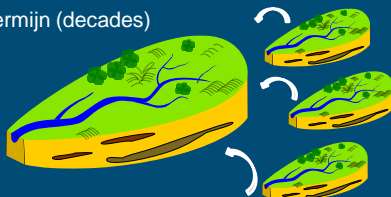
25

De weg naar de toekomst? De integrale aanpak

Schaal van een maatreefeffect

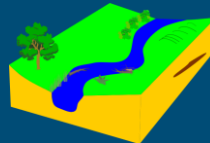

Stroomgebied/Polder
(lange termijn (decades))

Afname in schaal = afname effect

Beekdal/deelpolder
middellange termijn (jaren)

Beek/Sloot (traject – habitat)
korte termijn (dagen)

Toename in schaal = toename effect

Piet Verdonschot

26

De weg naar de toekomst? Denk grootschalig!

Meervoudige maatregelen over regionale stroomgebiedsschaal

Water bergen =

- bufferzones retentie
- bufferzones zuivering

RWZI's=

- decentraliseren (stromen niet mengen)
- verdergaand zuiveren (bv. AquaFarm)

Water vasthouden =

- geen drainerende werking
- inzigtgebiedwater absorptie

Circular en gifvrij landgebruik

Werken met het landschap
("Building-with-Nature" principe)

Norm

Gezond oppervlaktewater is drinkbaar

Piet Verdonschot

27

De weg naar de toekomst? Benut en betrek het dal!

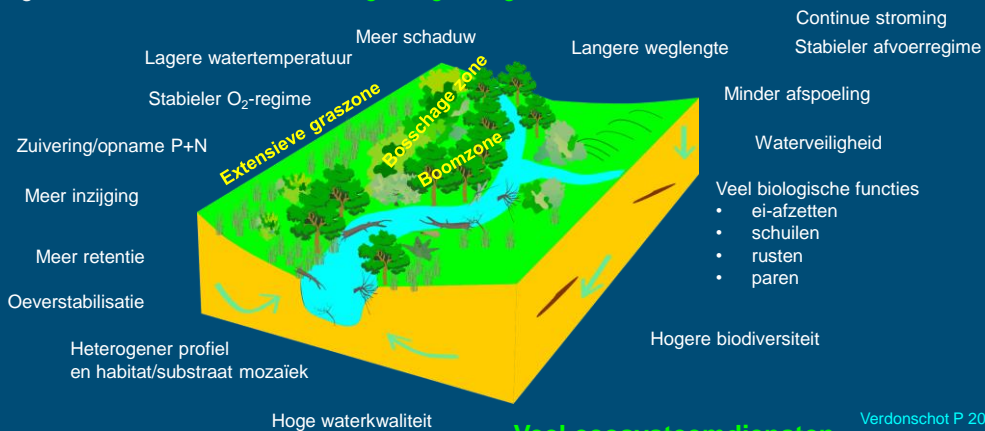

Voor beken implementeer het 5B-concept

In combinatie met duurzaam circulair landgebruik en water vasthouden vanaf de haarvaten/inzigtgebieden

Lengterichting: >70% houtigen langs beek

Dwarsrichting: 50-200 m met boom, bosschage en grasvegetatie

Verdonschot P 2009,
Verdonschot P & Verdonschot R 2022

Piet Verdonschot

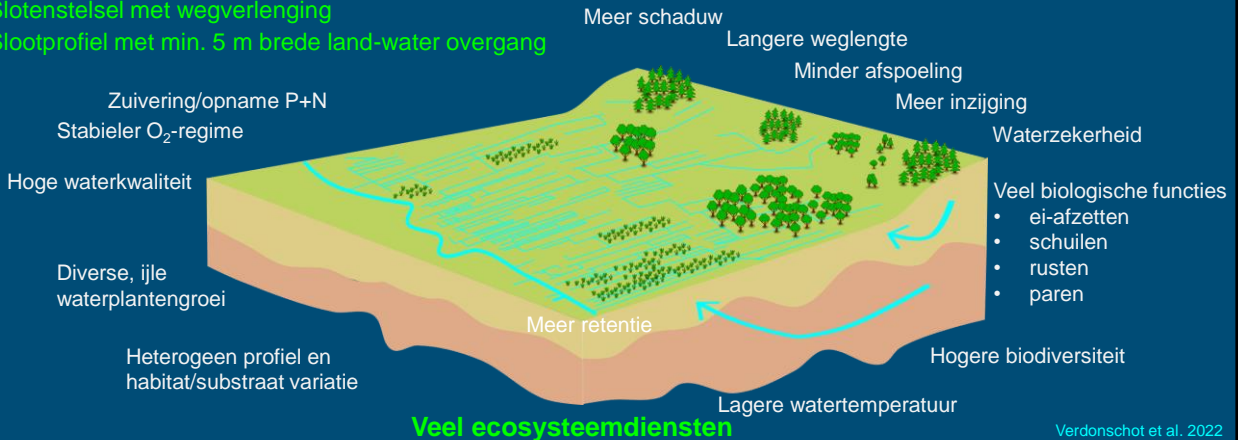
28

De weg naar de toekomst? Verminder en varieer!

Voor overgangssloten versterk de kwel en kwelstromen

- Maximaal benutten van kwelstromen
- Waterinlaat minimaliseren en eigen water terugdringen en vasthouden
- Natuurlijk peil instellen, wisselingen toelaten
- Slotenstelsel met wegverlenging
- Slootprofiel met min. 5 m brede land-water overgang

Piet Verdonschot

Verdonschot et al. 2022

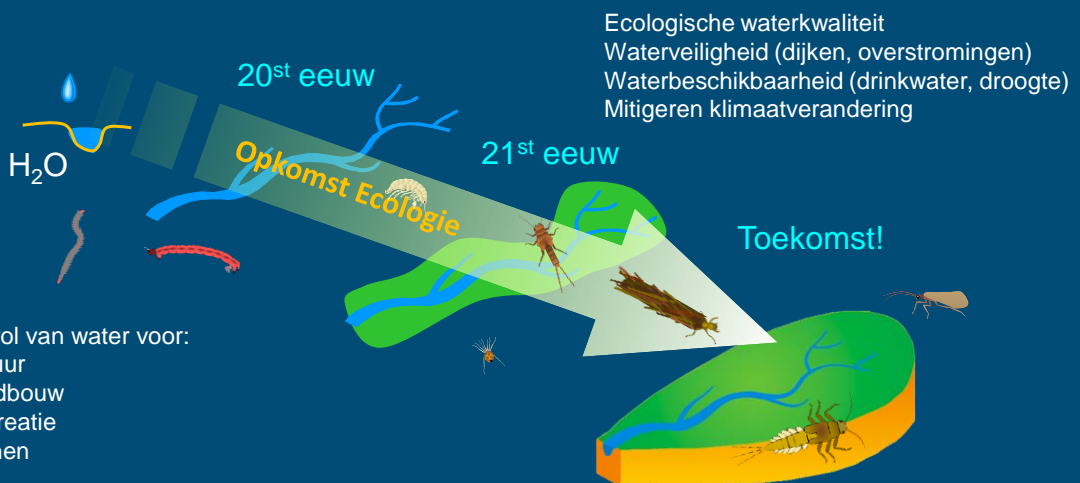

29

De weg naar de toekomst?

Kijk door de ogen van het insect en laat het landschap werken

En de rol van water voor:

- Natuur
- Landbouw
- Recreatie
- Wonen

Met als stelregel: Functie volgt water 'nature-based'!

Piet Verdonschot

30

